

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a, CSc.

Jaké operace může Armáda České republiky v budoucnosti vést?

Bezpečnostní rizika, aktuální pro Českou republiku, představují širokou škálu možností reakce k tomu určených orgánů a výkonných prvků bezpečnostního systému. V článku „K akceschopnosti bezpečnostního systému státu“ (viz VR 3/98) jsem se snažil poukázat na skutečnost, že jakákoliv krizová situace může a zpravidla bude (záleží především na jejím rozsahu) řešena všemi výkonnými prvky ve vzájemné součinnosti. V tomto příspěvku se chci blíže zmínit o možných formách (druzích) operací, které může vést Armáda České republiky (AČR) v nových vojenskopolitických podmínkách střední Evropy, a tím zároveň rozvinout vlastní úvahy, uvedené v článku „Způsoby použití Armády České republiky“ (VR 1/98).

* * *

Pro případ živelních pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiných situací, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví nebo majetek či vnitřní pořádek a bezpečnost, může vláda (při nebezpečí z prodlení předseda vlády) vyhlásit **nouzový stav**. Pokud je bezprostředně ohrožena svrchovanost státu nebo jeho územní celistvost anebo jeho demokratické základy, může parlament na návrh vlády vyhlásit **stav ohrožení státu** nebo i přímo **válečný stav**.

Tato problematika nabývá na aktuálnosti nyní, kdy byl parlamentem schválen a vstoupil v platnost ústavní zákon ze dne 22. dubna 1998 o bezpečnosti České republiky, což znamená průlom do dosud nepřehledné legislativy v oblasti bezpečnosti státu. Ústavní zákon udává směr a základ pro následnou tvorbu zákonů řešících problematiku bezpečnosti státu.

Současnost je a příští léta budou ovlivněna zásadním způsobem skutečností, že se ČR s největší pravděpodobností stane (společně s Polskem a Maďarskem) od dubna 1999 členem NATO. Tímto aktem nabývají otázky bezpečnosti ČR nový rozměr. Záměr státu být v budoucnosti členem Evropské unie patří rovněž k prioritám naší zahraniční politiky.

Proto by se měly všechny otázky související s problematikou **zajišťování bezpečnosti státu** v širokém slova smyslu řešit v koordinaci s trendy rozvoje NATO a EU, resp. ZEU nejen v rovině legislativní, ale i z hlediska **plánování výstavby a použití jednotlivých výkonných složek bezpečnostního systému státu** (ozbrojených sil, ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranných sborů a havarijních služeb), jelikož členství v NATO, resp. v EU bude znamenat řešení otázek bezpečnosti (svrchovanost, územní celistvost, základy demokracie, vnitřní pořádek a bezpečnost, životy a zdraví, majetkové hodnoty nebo životní prostředí) v rámci všech členských zemí těchto organizací.

Přesto musí rozhodující roli, nezávisle na členství v těchto mezinárodních strukturách, sehrát každý stát samostatně.

Víceúčelovost použití armád

AČR je hlavní a rozhodující složkou ozbrojených sil. Svou obrannou funkci v rámci bezpečnostního systému státu bude uplatňovat při obraně státu proti vnějšímu vojenskému napadení a od okamžiku začlenění do NATO v případě napadení některého ze členských států při společné obraně (po odsouhlasení parlamentem). To je a bude hlavní úkol AČR.

Formy použití AČR při plnění těchto úkolů jsou víceméně známy, ale přistupuje zde nový prvek, kterým je předpokládané **společné použití vojsk v operacích** (1). Pro AČR (a nejen pro AČR, ale pro celou Českou republiku) to znamená respektovat zásady NATO a přizpůsobit (v rozumné míře) dosavadní zásady obrany samostatného státu k zásadám společné alianční obrany. Ve vojenském umění půjde především o ujednacení pojmů, zvláště pak o jejich shodné chápání.

AČR má být podle národní obranné strategie připravena **podílet se na eliminaci nevojenských ohrožení**. V praxi to znamená, že může posilovat ochrannou funkci Policie České republiky (PČR) nebo záchrannou funkci institucionalizovaného integrovaného záchranného systému (IZS). Jde o známou asistenci AČR ve prospěch IZS nebo ve prospěch PČR.

Z AČR by byly vyčleňované síly a prostředky zpravidla „rozptýleny“ v rámci IZS nebo PČR. Nelze však vyloučit nasazení menších organických jednotek či útvarů k plnění samostatných „armádních“ úkolů v rámci činnosti IZS nebo PČR. Zodpovědnost za řešení těchto typů krizových situací má rezort Ministerstva vnitra České republiky (MV ČR) v plné míře a legislativa státu je pro tento typ krizových situací sice málo přehledná, ale v podstatě existuje. Obsah článku Mgr. Antonína Mládky „Legislativní řešení mimořádných i krizových situací v ČR“ ve VR 2/98 je toho dokladem.

Mohou však nastat krizové situace, kdy ani asistence AČR ve prospěch IZS nebo PČR nebude postačující. Při vzniku takto závažného nevojenského ohrožení by byla schopna sehrát rozhodující úlohu v součinnosti s ostatními výkonnými složkami bezpečnostního systému pouze AČR. Existuje dostatek příkladů, kdy byly armády použity k nestandardním účelům formou operace (při povodních na Moravě, v Německu a Polsku ap.). Troufám si tvrdit, že obě role armády (při eliminaci jak vojenských, tak i nevojenských ohrožení) budou v blízké perspektivě zcela rovnocenné.

Víceúčelovost použití armád v budoucnosti se jeví nejen z ekonomických důvodů jako logická a opodstatněná. Na základě výše uvedené úvahy lze charakterizovat základní předpokládané budoucí formy použití AČR. Za rozhodující kritérium pro rozdílné formy je možné považovat cíl, kterého se má v dané operaci dosáhnout.

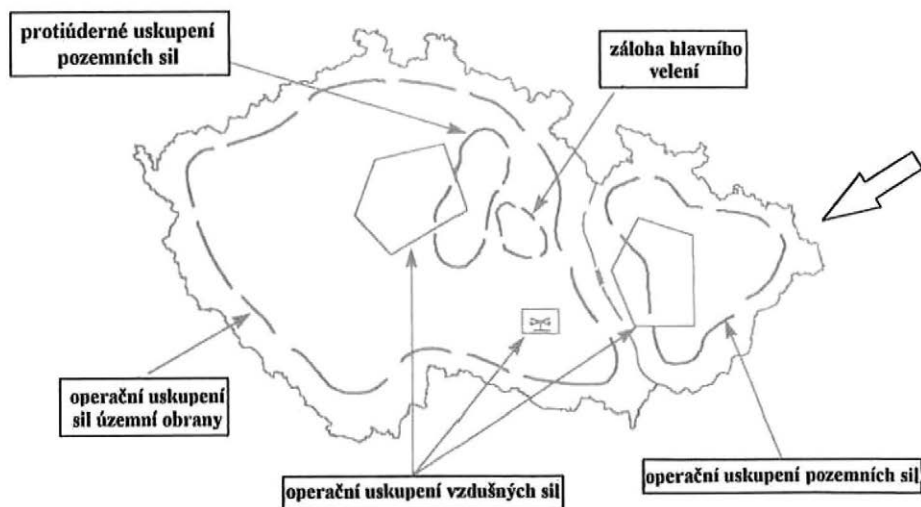
Použití AČR při vojenském ohrožení

Česká republika není v současnosti přímo vojensky ohrožena. Jako člen NATO bude ozbrojený konflikt vůči ní ještě méně pravděpodobný. Lokální konflikt typu „víkendová válka“ je, zdá se, téměř vyloučen. Za 50 let existence Aliance nedošlo k přímému vojenskému napadení ani jednoho z členských států NATO (kromě atypického konfliktu mezi dvěma členy Tureckem a Řeckem).

Přesto existuje pravděpodobnost vzniku ozbrojeného konfliktu mezi cizí mocí (myšleno ze strany nečlena NATO) a Aliancí. V takovémto případě může být v rámci obranné

operace NATO (pokud se bude konflikt odehrávat i na teritoriu ČR nebo v jeho blízkosti) vedena na území ČR **obránná operace AČR (2)**, přičemž část sil může být v přímé operační podřízenosti velení NATO.

Operační sestava AČR při postupném narůstání napětí (varianta)

Obr. 1

Obecně lze soudit, že velikost vyčleněné části AČR do operační podřízenosti velení NATO bude v přímé úměře k rozsahu konfliktu a v nepřímé úměře k jeho vzdálenosti od teritoria ČR. Nelze vyloučit ani situaci, kdy by naopak část spojeneckých sil mohla být v podřízenosti velení AČR.

V jedné z mnoha variant by mohla být obranná operace zahájena v podmínkách:

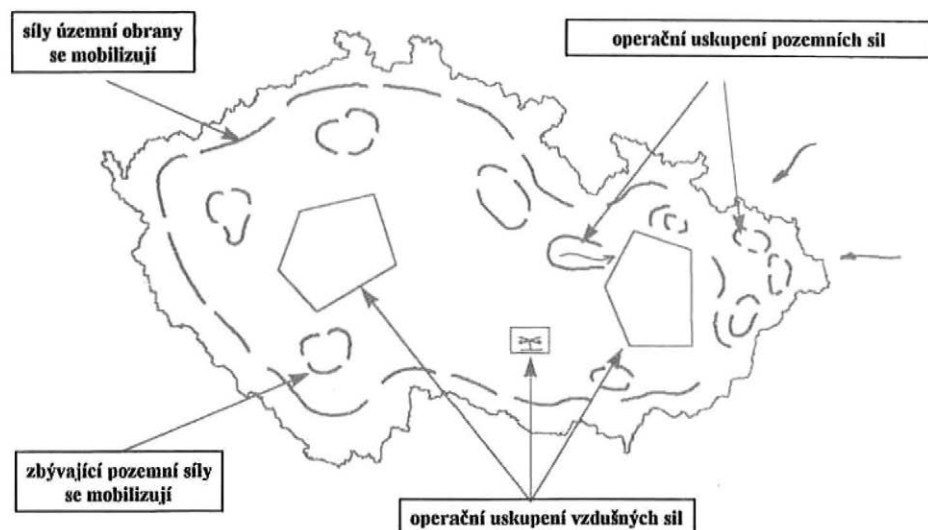
- a) **postupného narůstání napětí**, kdy bude AČR mobilizačně rozvinuta, nebo
- b) **náhleho narůstání napětí**, kdy nebude AČR plně mobilizačně rozvinuta.

V obou základních variantách by různou měrou mobilizačně rozvinutá AČR zaujímala operační sestavu, zahrnující prostorově, funkčně a účelově rozmístěná vojska tak, aby byla optimální variantou k zastavení agresora a k udržení územní celistvosti státu.

Při zaujímání operační sestavy AČR podle varianty (a) by vojska po mobilizačním rozvinutí postupně a plynule zaujímala své prostory zpravidla v pořadí od státní hranice do vnitrozemí. Schematické znázornění s důrazem na pozemní síly a síly územní obrany (3) ukazuje **obr. 1**. Protiúderné uskupení pozemních sil by se zpravidla vytvářelo až v průběhu operace, zpravidla po ochotě spojenců České republiky pomoc poskytnout.

V případě zaujímání operační sestavy v podmínkách podle varianty (b) by šlo zpravidla o tzv. přikrytí státní hranice, kdy by jednotlivé bojeschopné prapory mechanizovaných brigád s nezbytnou podporou a zabezpečením zaujímaly obranu na státní hranici s agresorem s cílem nedovolit jeho pronikání na naše území, a tím vytvořit podmínky pro plné zmobilizování a operační rozvinutí hlavních sil a zaujetí operační sestavy.

Přikrytí státní hranice při náhlém narůstání napětí (varianta)

Obr. 2

Mohla by vzniknout situace, že by do přikrytí státní hranice byly použity *síly okamžité reakce* (SOR) a *síly rychlé reakce* (SRR). Tato varianta by však svědčila o podcenění situace ze strany vlastních zpravodajských služeb a politického vedení státu. Obr. 2 ukazuje možnou variantu použití části AČR v přikrytí státní hranice. Vzhledem k charakteru informací nebudu dále tyto úvahy rozvádět.

Použití AČR při nevojenském ohrožení

V situaci, kdy by ani asistence AČR ve prospěch IZS nebyla postačující, by mohla být AČR zasazena formou **podpůrné operace**. Je to nový pojem, který v zásadě koresponduje s používaným pojmem v novém polním řádu pozemního vojska USA FM 100-5.

Jde o způsob, který předpokládá centralizované zplánování, zasazení a řízení vojsk (velení vojskům) s cílem poskytnout pomoc a služby obyvatelstvu, chránit přírodu či

majetek v různých krizových situacích (při živelních pohromách, průmyslových haváriích, ekologických katastrofách většího rozsahu, nebezpečných epidemiích ap.).

Společně se zasahujícím IZS (v odpovědnosti MV ČR), by mohla operovat vojska (v odpovědnosti MO ČR) řízena velitelstvím taktického nebo operačního stupně. Podpůrné operace by mohly mít širokou škálu podob. Rozhodujícím kritériem by byl cíl, kterého by mělo být dosaženo. Mohlo by jít např. o podpůrné operace:

- ▲ k záchraně osob a majetku při přírodních katastrofách nebo při průmyslových haváriích,
- ▲ k obnově dopravy a zásobování nebo k evakuaci obyvatelstva v oblastech takto postižených,
- ▲ k likvidaci lesních požárů velkého rozsahu,
- ▲ k odstraňování škod z důvodu ekologických katastrof apod.

Na základě požadavku vlády by NGŠ AČR určil složení operačního uskupení a odpovědný orgán velení. Z hlediska potřeby většího počtu odborníků by si situace zřejmě žádala zmobilizování mírově nenaplněných jednotek a útvarů. V první řadě by však bylo využíváno k tomuto účelu předurčených vojsk ze SOR a SRR, pravděpodobně beze zbraní. *Zásah armády v případě loňských červencových povodní byl v podstatě podpůrnou operací.*

Při vzniku krizové situace, kdy by ani asistence AČR ve prospěch PČR nebyla postačující, by AČR mohla být zasazena formou stabilizační operace. Jde také o nový pojem, který odpovídá americkému (dá se očekávat i aliančnímu) pojetí. Jedná se o zplánované a vojensky řízené zasazení vyčleněného uskupení sil a prostředků armády.

Obecným cílem činnosti zasazených sil a prostředků by bylo stabilizovat základní funkce státu v daném regionu podle rozsahu krizové situace, a tím vytvořit podmínky pro fungování k tomu určených orgánů. Pro každou konkrétní situaci by byl charakteristický způsob zasazení, množství zasazených sil a prostředků a doba činnosti.

Stabilizační operace by měly také širokou škálu podob, které by vycházely z charakteru vzniklé krizové situace.

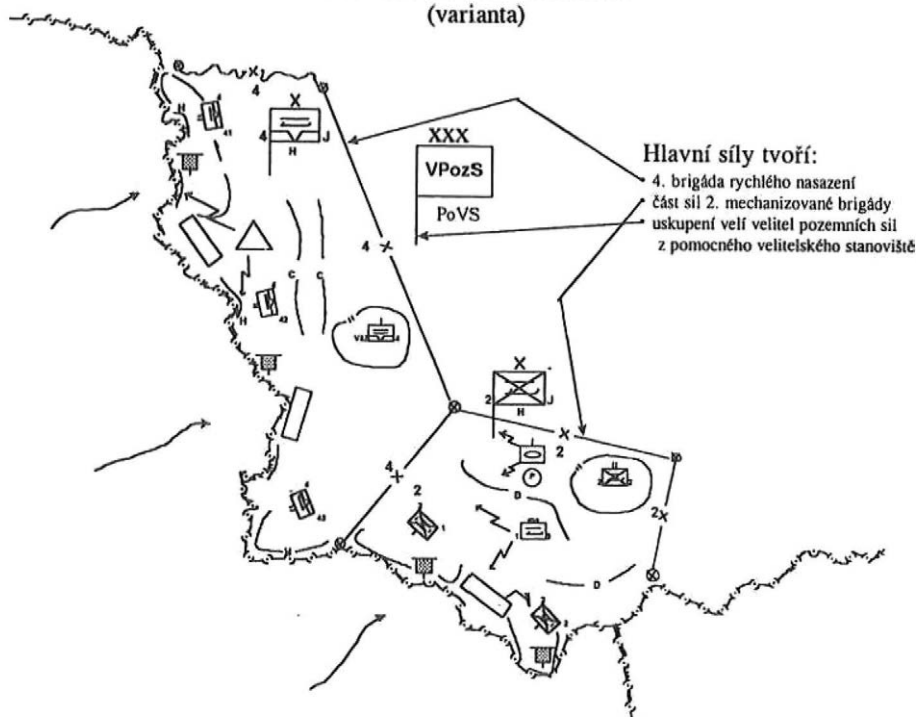
Při neúměrně vysoké migraci obyvatelstva na naše území by mohla AČR na základě rozhodnutí vlády ČR připravit a vést **stabilizační operaci k uzavření státní hranice** (viz obr. 3).

Rozhodující princip by spočíval v nepropustnosti státní hranice v úsecích mimo oficiálních přechodů a v přísně kontrolovaném pohybu osob a materiálu na těchto přechodech. Součástí této operace by byla i opatření ke zpřísnění režimu na letištích, omezení provozu apod. Dominantní činností by byl intenzivní monitoring, vytváření nepropustných clon, zásahová činnost, organizace sběrných míst. AČR by svou činností vytvářela podmínky pro fungování např. pohraniční a cizinecké policie.

Stabilizační operace k izolaci určitého území z důvodu řádění teroristických band apod. by mohla mít za cíl zpřísnit jakýkoliv pohyb ven nebo dovnitř daného ohraničeného prostoru, včetně vzdušné přepravy. Tímto způsobem by byly vytvořeny podmínky k plnění úkolů policie.

Stabilizační operace k obnovení veřejného pořádku (např. k zamezení rabování obchodů, benzinových čerpacích stanic, rozkrádání státního majetku, destruktivní činnosti kriminálních živlů apod.) by měla za cíl vytvořit svou ozbrojenou přítomností podmínky k tomu, aby PČR nebo jiné ozbrojené bezpečnostní sbory mohly plnit svou funkci.

Schéma použití AČR ve stabilizační operaci k uzavření státní hranice (varianta)

Obr. 3

Rozhodujícími činnostmi by mohlo být ozbrojené střežení na stacionárních stanovištích nebo pohyblivých obrněných nebo neobrněných prostředcích a zásahová činnost. Tento typ operace nemá nic společného s možností potlačování např. stávek, jak by se na první pohled mohlo zdát.

Dalším typem stabilizační operace by mohla být **operace k obraně vybraných důležitých objektů** na teritoriu, s cílem zabránit destruktivní činnosti teroristických skupin apod.

Pro všechny uvedené a další možné typy stabilizačních operací je důležitá obecná zásada, že *armáda by v nich vystupovala jako prvek ozbrojené síly vytvářející pouze podmínky k použití ozbrojených bezpečnostních sborů*. Na základě požadavku vlády ČR by náčelník Generálního štábu AČR určil složení operačního uskupení včetně orgánu velení. K plnění úkolů by byly opět určeny síly, které jsou v míru k dispozici, tj. SOR a SRR.

Není vyloučeno, že by mohly být výběrově mobilizačně rozvinuty některé útvary územní obrany, spadající do prostoru vedení stabilizační operace. Vedle činnosti policie nebo jiných ozbrojených bezpečnostních sborů (v gesci MVČR) by operovalo vyčleněné operační uskupení AČR (v gesci MOČR).

Dá se předpokládat, že by se v mnoha konkrétních krizových situacích nevojenského ohrožení jednalo o kombinaci podpůrných a stabilizačních operací.

AČR se již dnes podílí a v budoucnosti by se o to více měla podílet na mnohonárodních podpůrných (4) i stabilizačních (5) operacích, organizovaných některou z mezinárodních bezpečnostních struktur pod mandátem OSN resp. OBSE.

Teoretické rozpracování otázek vojenského umění (do kterého bychom měli zahrnout i teorii podpůrných a stabilizačních operací) pro podmínky 21. století je v začátcích. Přechodná fáze, kdy nebyla jasná otázka našeho členství v NATO, je s největší pravděpodobností za námi. Proto je vysoce aktuální otázka teoretického zkoumání zásad použití AČR v různých typech operací, a to v intencích současného rozpracovávání této problematiky v armádách členských států NATO s rozumným dodržением českých zvláštností, tradic a osvědčených zkušeností získaných v minulosti.

Organizační struktura AČR není z hlediska použití sil v operacích ideální. Při neexistenci bývalých armádních sborů se při vytváření uskupení musí v míru oddělené druhy sil a dalších složek AČR spojovat do jediného celku, což z hlediska pohotovosti k zasazení situací spíše komplikuje.

Mírově naplněná AČR s existujícími silami okamžité a rychlé reakce přesto dává základní možnosti k realizaci výše uvedených operací. Ideálním stavem by mohlo být částečné mírově naplnění sil územní obrany a návrat ke sborovým organizačním strukturám (jak je obvyklé v armádách členských i nečlenských států NATO).

Předpokládám, že s blížícím se dubnem 1999 dojde k postupné akceleraci úsilí ve prospěch rozvoje teorie vojenského umění v naznačených oblastech (např. i tím, že se opět vytvoří potřebné výzkumné pracoviště) a snad se i uspíší návrat k rozumným organizačním strukturám v AČR.

Poznámky:

1. V armádách členských států NATO je „operace“ chápána jako činnost vojsk v akci bez ohledu na velikost zasazovaných vojsk.
2. Alternativním pojmem může být pojem „operace k obraně ČR“.
3. Pojmy nahrazující dosavadní pojmy „pozemní vojsko“ a „vojsko územní obrany“ zazněly při celoarmádním shromáždění s NGŠ AČR dne 3.7.1998 k seznámení s novou „Konceptí výstavby rezortu obrany do roku 2003 s výhledem do roku 2008“.
4. Svým charakterem jsou v podstatě humanitárními operacemi.
5. Svým charakterem jsou mírovými operacemi k prosazení, udržení a zajištění míru.

Literatura:

- * Ústavní zákon ze dne 22. dubna 1998 o bezpečnosti České republiky, Sbírka zákonů č. 110/1998, částka 39, Praha, 1998.
- * Národní obranná strategie, Praha, 1997.
- * Hanousek, M.: Operace pozemního vojska USA v duchu nového polního řádu. FM 100-5. Vojenské rozhledy 2/98.
- * Kubeša, M.: Způsoby použití Armády České republiky. Vojenské rozhledy 1/98.
- * Nastoupil, R.: Trendy vojenství počátku příštího století a jejich vliv na výstavbu AČR. Vojenské rozhledy 2/98.
- * Podešva, F.: Nevojenská a smíšená ohrožení a jejich eliminace silami i prostředky AČR. Vojenské rozhledy 4/97.
- * Kozák, K.: Filozofie obrany. Vojenské rozhledy 1/98.
- * Hodbod, L.: Ještě jednou k SPPR. Vojenské rozhledy 2/97.
- * Mládek A.: Legislativní řešení mimořádných i krizových situací v ČR. Vojenské rozhledy 2/98.